

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№3(128)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2019

Nur-Sultan, 2019

Нур-Султан, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	Ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	Ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	Ф.ғ.д., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	Ф.ғ.к. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассоц. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	Ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	Ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 35 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 12/1,
тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dikhan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof. (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof. (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31413)

© L.N. Gumilyov Eurasian National University

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	Д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	Д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	Д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	Д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	К.ф.н. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассоц. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	Д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	Д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	Д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	Д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	К.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.

Периодичность: 4 раза в год Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500

(вн. 31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Арыққарақызы Е. Түрік ақыны Гүлай Сормагештің поэзиясы (Балалар туындыларының ерекшелігі)</i>	<i>8-14</i>
<i>Баекенова А., Тұрысбек Р. Эпистолярлық мұра: хаттар мен хаттасулар (Сәбит Мұқанов жазбалары негізінде)</i>	<i>15-22</i>
<i>Қожашев М. Жамбылдың айтыс өнері: синкреттілік пен шеберлік</i>	<i>23-29</i>
<i>Мусайева И. Әзербайжан классикалық әдебиетіндегі роман жанрының генезисі</i>	<i>30-43</i>
<i>Назарова А., Мансұров Н. «Мифологем» терминінің этимологиялық сипаты</i>	<i>44-50</i>
<i>Рысқұлбекова С., Дүйсенгазы С. Тәуелсіздік толғаулары: негізі мен қазіргі үрдісі</i>	<i>51-58</i>
<i>Сыдықбаева А., Аймұхамбет Ж. Қазіргі қазақ әңгімесіндегі антропоморфизм көрінісі (Асқар Алтайдың «Кентавр» әңгімесі бойынша)</i>	<i>59-67</i>
<i>Тебегенов Т., Қожашев М. Жамбыл - Ұлы дала жыршысы</i>	<i>68-73</i>

Лингвистика және әдістеме

<i>Абдуова Б. Маманның кәсіби тілдік құзыреттілігі: дерек пен бағдар</i>	<i>74-82</i>
<i>Ержуманова А., Елубай А. Ағылшын тіліндегі Indefinite аспектісі: диахрония мен синхронияда дамуы</i>	<i>83-91</i>
<i>Жұмағұлова В., Кәрімова Б. Қоғамдық санаға ықпал етудегі БАҚ-тың лингвокогнитивтік мүмкіндіктері</i>	<i>92-99</i>
<i>Исенова Ф. Студенттердің жазбаша құзыреттілігін қалыптастырудағы академиялық эссе және оның рөлі</i>	<i>100-106</i>
<i>Құсайынова Ж. Синтаксистік құрылымдағы актуалдану, деактуалдану құбылыстарының грамматикалық заңдылықтарға ықпалы</i>	<i>107-114</i>
<i>Логинова М., Жарқынбекова Ш. Гуманитарлық білім парадигмасындағы «нарратив» түсінігі</i>	<i>115-128</i>
<i>Мамаева Г. Түбі бір түркі терминдері</i>	<i>129-136</i>
<i>Осокина Д., Мұрзалина Б. Ретроним – жаңа ағылшын терминдерін жасаудың амалы</i>	<i>137-145</i>
<i>Сарекенова Қ., Тұрарханова Қ. Қазақ және түрік тілдеріндегі тыныс алу жүйесіне қатысты тұрақты тіркестердің ерекшеліктері</i>	<i>146-152</i>
<i>Шахпұтова З., Нуртазина М. Лингвистиканың бинарлық қарама-қарсылықтары – әлемнің тілдік бейнесіндегі концептуализация тәсілі</i>	<i>153-164</i>

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Arikkarakzy E.</i> Poetry of the Turkish poet Gulay Sormagech (Features of children's works)	8-14
<i>Bayekenova A., Turysbek R.</i> Epistolary Heritage: Letters and Correspondence (based on correspondence of Sabit Mukanov)	15-22
<i>Kozhashev M.</i> Zhambul's Improvisational Art: Syncretism and Word Mastery	23-29
<i>Musaeva I.</i> Genesis of the Novel in Classical Azerbaijani Literature	30-43
<i>Nazarova A., Mansyrov N.</i> Etymological Characteristics of the Term «Mythologeme»	44-50
<i>Ryskulbekova S., Duysengazy S.</i> Independence of Tolgau: Fundamentals and Current Trends	51-58
<i>Sydykbaeva A., Aimukhambet Zh.</i> Manifestation of Anthropomorphism in Modern Kazakh Story (based on Askar Altai's story «Centauri»)	59-67
<i>Tebegenov T., Kozhashev M.</i> Zhambyl - Poet of the Great Steppe	68-73

Linguistics and methodics

<i>Abduova B.</i> Professional Language competence: Facts and Direction	74-82
<i>Erzhumanova A., Elubai A.</i> English Indefinite Aspect: Development in Diachrony and Synchrony	83-91
<i>Zhumagulova V., Karimova B.</i> Linguo-Cognitive Opportunities of Mass Media in Manipulating Public Consciousness	92-99
<i>Issenova F.</i> Academic Essay and Its Role in the Formation of Students' Written Competence	100-106
<i>Kussaiynova Zh.</i> Influence of Actualization and Deactualization Phenomena on Syntactic Laws	107-114
<i>Loginova M., Zharkynbekova Sh.</i> The concept of «narrative» in the paradigm of humanitarian knowledge	115-128
<i>Mamayeva G.</i> Single-rooted Turkic terms	129-136
<i>Ossokina D., Murzalina B.</i> Retronym as a Mean of Formation of New English Terms	137-145
<i>Sarekenova K., Turarkhanova K.</i> Features of Phraseological Units Related to Human Respiratory System in Kazakh and Turkish	146-152
<i>Shakhputova Z., Nurtazina M.</i> Linguistic Binary Oppositions As a Way of Conceptualization of Linguistic World View	153-164

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Арыккарақызы Е.</i> Поэзия турецкого поэта Гулая Сормагеча (Особенности детских произведений)	8-14
<i>Баекенова А., Турысбек Р.</i> Эпистолярное наследие: письма и переписки (по материалам переписки Сабита Муканова)	15-22
<i>Кожашев М.</i> Импровизаторское искусство Жамбыла: синкретизм и мастерство слова	23-29
<i>Мусайева И.</i> Генезис романа в классической азербайджанской литературе ...	30-43
<i>Назарова А., Мансуров Н.</i> Этимологическая характеристика термина «мифологема»	44-50
<i>Рыскулбекова С., Дуйсенгазы С.</i> Толгау независимости: основы и современные тенденции	51-58
<i>Сыдыкбаева А., Аймухамбет Ж.</i> Проявление антропоморфизма в современном казахском рассказе (По рассказу «Кентавр» Аскара Алтая)	59-67
<i>Тебегенов Т., Кожашев М.</i> Жамбыл – поэт Великой степи	68-73

Лингвистика и методика

<i>Абдуова Б.</i> Профессиональная языковая компетентность: факты и направление ...	74-82
<i>Ержуманова А., Елубай А.</i> Indefinite аспект английского языка: развитие в диахронии и синхронии	83-91
<i>Жумагулова В., Каримова Г.</i> Лингвокогнитивные возможности СМИ в воздействии на общественное сознание	92-99
<i>Исенова Ф.</i> Академическое эссе и его роль в формировании письменной компетенции студентов	100-106
<i>Кусаинова Ж.</i> Влияние явлений актуализации, деактуализации на синтаксические закономерности	107-114
<i>Логинова М., Жаркынбекова Ш.</i> Понятие «нарратив» в парадигме гуманитарного знания	115-128
<i>Мамаева Г.</i> Однокорневые тюркские термины	129-136
<i>Осокина Д., Мурзалина Б.</i> Ретроним как средство образования новых английских терминов	137-145
<i>Сарекенова К., Турарханова К.</i> Особенности фразеологических единиц, связанных с системой дыхания человека на казахском и турецком языках	146-152
<i>Шахпуртова З., Нуртазина М.</i> Лингвистические бинарные оппозиции как способ концептуализации языковой картины мира	153-164

FTAMP 17.82.90

Сандуғаш Рысқұлбекова¹, Серікзат Дүйсенғазы²

Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: ¹sanu.9600@mail.ru, ²serikzat_dm@mail.ru)

Тәуелсіздік толғаулары: негізі мен қазіргі үрдісі

Аңдатпа. Тәуелсіздік жайлы жазылған туындылар – ұлы пафосқа толы шығармалар. Олардың астарында әрдайым еркіндікке қол жеткізу, мәңгілік ел көрінісін арман ету мұраты жатыр. Сондықтан да, тәуелсіздікті жырлау үлкен жауапкершілік пен сенімділікті талап етеді.

Мақалада қазіргі таңда өзекті болып саналатын тәуелсіздік тақырыбындағы шығармалар кеңінен қарастырылады. Мақала тақырыбы бойынша көптеген теориялық әдебиеттер пайдаланылып, шығармаларға талдау жасалады. Қазіргі тәуелсіздік туралы жазылған туындылардың ерекшелігі, мақсаты, ондағы тәуелсіздік көрінісі идеялық тұрғыдан талданады. Қазіргі қазақ поэзиясындағы тәуелсіздік жайлы көзқарас пен тәуелсіздік түсінігінің жаңаша бағытта жырлану үлгісі салыстырмалы түрде талқыланады. Өлең мен толғау арасындағы байланыс пен айырмашылық бір-бірінен ажыратылады. Тәуелсіздік тақырыбына байланысты поэзиялық шығармалар салыстырмалы түрде талданып, қорытынды пікір жазылды.

Түйін сөздер: жанр, стиль, толғау, шығармашылық байланыс, жанраралық байланыс, лирикалық шегініс.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-128-3-51-58>

Кіріспе. Қазақ поэзиясы өзінің алғашқы бастауларынан-ақ еркіндік, бостандық және тәуелсіздік тақырыбына ерекше мән берген. Осы негізді алға тартсақ, қазіргі қазақ поэзиясындағы тәуелсіздік жайлы толғаулардың әлеуметтік әрі көркемдік мән-мазмұнын жан-жақты қарастыруға мол мүмкіндіктер береді. Өнер мен әдебиетте бір ғана негізгі шарттылық бар. Ол – көркемдік шарты. Бұл әдетте, талғамнан туындайтын нәрсе. Әр кезеңнің талғамы әртүрлі. Қазіргі қазақ лирикасы қазақ поэзиясын дамытып, өзіндік сипат танытқан, қазақ әдебиетін тәуелсіздік тұсында жаңа белеске көтерген әдеби жанр болып саналады. Дәстүрді дамытқан дара туындылар, жаңашыл сипаттағы сыршыл поэзияның етек жаюы – қазақ әдебиетінің теориялық талабын толық орындап, ақындардың бір-біріне ұқсамайтын поэзия тудыруына себеп болды. Ақындар қолтаңбасының қазақ поэзиясының жаңа дәуірде дамуына әкелген жаңалықтары бар деуге толық негіз бар.

Жаңа дәуір қашанда жаңа талапқа сай көркем әдебиетпен көмкерілетіні шындық. Кейбір дүниелер жойылса да, көркем әдебиет сол дүниелерді жаңаша сипатта жаңғыртып, дәстүр мен сабақтастықты әрдайым байланыста ұстайды. Себебі, көркем әдебиет санадағы құбылысты бейнелейді. Өлбетте, оған тән нәрсе – шығармашылық. Теориялық құрылым ретінде тарих пен әдебиет бір-бірінен алшақтай алмайды. Үнемі бірге жасайды. Ал, ондағы маңызды тақырыптар мен идеялар да сол тұтастықтың негізінде өрбиді. Мәселен, «тәуелсіздік» тақырыбы сонау түркілік кезеңнен бастау алып, жыраулар жырымен есейіп, Абай және Абайдан кейінгі озық ойлы ақындар шығармаларымен жалғасын тапты.

Қазіргі қазақ поэзиясында тәуелсіздік жайлы толғауларды шығармашылық ғұмырына арқау еткен Ж. Әскербекқызы, Қ. Сарин, А. Елгезек және Е. Жүніс сынды ақындар шығармалары нысан етіп алынды.

Тақырыптың өзектілігі. Азаттықты аңсау білектің күшімен, найзаның ұшымен ғана жүзеге аспайтын еді, сондықтан намысты, рухты ояту, жігерді жандыру үшін әманда сарқыраған сарынды, адуын ағысты жыр көмекке келген. Бодандыққа бой ұсындырмай, отаршылдық езгіден зар шеге жүріп, одан шығатын жол іздеген, тәуелсіздіктің темір құр-

сауын тәрк етуге ұмытылдырған да жыраулардың отты жырлары, ақындардың адуынды өлеңдері болды. Сондықтан да, поэзияның дамуы қоғамдық ой-сананың дамуынан тысқары қала алмайды. Тіпті, поэзиялық шығармаларды тану, түсіну қабылдаудың да қоғамдық жағдайға, идеологиялық ықпалға қатысты болатынын ұмытпау керек. Академик Серік Қирабаев: «Тәуелсіздік біздің ұлттық идеологиямыздың негізі болуы керек» [1, 19 б.] - деген ойын ортаға тастағанда, ең алдымен, біздің рухани, мәдени, тарихи, саяси, экономикалық құндылықтарымыздың бәрі тәуелсіздіктің арқасында бағалы, соның бәрі ұлттық тәуелсіздігімізге қызмет етуге тиіс деген тұжырым жасалды.

Қазіргі қазақ поэзиясындағы пафостың тарихи кезеңдері – тәуелсіздік жырларымен сабақтас. Себебі, ұлт және ұлттық идеяға қатысты мәселелер – әлемдік деңгейдегі ұлы ойшылдардың өзін толғандыратын тақырып. Олардың барлығы да әуелде тарихқа үңілу, сол тарих тудырған әлеуметтік құбылыстарды сараптау арқылы ғана шығармаға бет алады.

Қарастырылып отырған тәуелсіздік жайлы толғаулардың да басты күші – тарихи кезеңмен байланысы.

Бүгінгі қазақ халқы атасында көрмегенді ботасында көріп отыр. Ол – ұлттың ең басты құндылығы тәуелсіздік. «Үстінде көк Тәңірі, астымызда қара Жер жаралғанда, екеуінің арасында адам баласы жаралған екен. Адам баласы үстінде ата-бабам Бумын қаған, Естеми қаған отырған екен» [2, 23 б.], – деп көне түркі мәтіндерінде жазылғандай, қазақ халқы ерлікті ту еткен, бостандық сүйгіш халық. Еліміз ғасырлар бойы төккен қан мен тердің арқасында тәуелсіздік алды.

Тарихқа үңілсек, қазақ халқының мәңгілік тәуелсіз, кемел ел болуына сара жол салған «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы» болды. Солардың жалғасы әр дәуірдің өз кезеңінде өз сипаты мен түсінігіне сәйкес жанданып, жаңарып отырды. Алайда, барлығының да айтар ойы мен мақсаты, мүддесі бір еді.

Мәселенің талқылануы мен нәтижесі. Тәуелсіздік жылдары қазақ ақындары өлең өлкесінің өрелі жанры - поэмаға құлаш ұруын барынша дамыта, үдете түсті. Ел көгінде желбіреген азаттық туы қазақ ақындарының шабытына шабыт қосып, елдік пен ерлік жайлы ұстанымдарын жан-жақты көрсетуге тырысты. Ақын қоғамдық өмірдегі өзгерістердің көшірмесін жасаушы емес, ол өлең тілінде, образға орап, заман тынысын, уақыт демін, тарихи ақиқатты жүрек лүпілімен, жан дірілі мен жырға айналдырады.

Толғау – қазақ халқының ауызша поэзиясында кең тараған жанр [3, 78 б.]. Толғауда ірі қоғамдық, саяси және әлеуметтік мәселелер көтеріледі. Құрылымы жағынан күрделі, көлемді лирикалық туынды. Өлеңнен басты айырмашылығы, өлең – шағын көлемді поэзиялық шығарма.

Поэма жанрының әр дәуірдегідей, ең басты көркемдік ерекшелігі бұл жылдарда да айқын көзге шалынады. Ақын атаулының бәрі де өз туындыларында өзі өмір сүрген заманның ең үлкен де ауқымды мәселесін жырлауды басты нысана етіп ұстайтыны аян. Тәуелсіздік жылдарында да қазақ поэмаларында қазақ қоғамындағы ең өзекті, көкейкесті мәселелердің көркем суретке айналғаны байқалады.

Қазақ халқына тәуелсіздіктің аса жеңіл жолмен, көктен оп-оңай түсе қалмағаны тарихи ақиқат. Тәуелсіздікке ғасырлар бойы ерлік күреспен, шиеленіскен тартыспен халықтың ерең дегенде қолы жетті. Бұл тарихи ақиқатты эпик ақындар өз шығармаларында басты көркемдік нысана етіп ұстағаны бірден көрінеді.

XX ғасырдың аяқ тұсындағы 1986 жылғы қазақ жастарының орыс империясының отаршылдық озбырлық саясатына қарсы қаһармандық күресіне арналған шығармалар эпикалық жанрда, соның ішінде поэмада да пайда болды. Бұл ретте атап айтуға тұрарлық көркем туынды Асқар Егеубаевтың «Желтоқсан» шығармасы мен Зәбира Сүлейменқызының «Желтоқсан ызғары» туындылары. Мұнда ақын, тарих сахнасында үлкен күйзеліспен еске алатын желтоқсан оқиғасының зардаптарын, тәуелсіздік үшін күрескен қазақ жастарының

намысы мен шыдамдылығын, өршілдігін сөз етеді. Елі үшін жанын қиған боздақтардың қысқа ғана ғұмырлары, жері үшін төккен қасық қандары сол дәуірдің озық туындыларына арқау болды. Айтылғандардың барлығы да, тәуелсіздікті сақтап, оның мәңгілік арманымыз болғанын тағы бір дәлелдеп көрсетеді.

Тәуелсіздік жайлы жырланатын қазақ поэзиясының көркемдік көкжиегі туралы айтылғанда бұл кезеңнің өзіндік ерекшелігімен көрінгені алдымен ауызға алынады. Зерттеуші ғалымдар мен сыншылар бұл кезең лирикасында адамның жан дүниесі, қуанышы мен намысы алдыңғы орынға шыққанын ерекше атап көрсеткен. Сондай-ақ бұл тұста поэзияда жаңа тенденциялар бой көрсеткені де айтылады. Ол тенденциялар - романтикалық, символикалық белгілердің реализммен ұштасып келіп тың сипатпен поэзияда көрінуі.

Дәуірінің тауығына шашылмаған тары боп,

Тірліктегі әр ісіңнің жаңғырығы болады.

Бұл табиғи жасырын заң өзгеріссіз қалады,

Сол заңға сай сені бақыт не сор іздеп табады.

... Оны да еске алады,

Желтоқсанның бос алаңы, қайсар рух алаңы [4, 62 б.]

Тәуелсіздік алған уақыттан бастап «Қазақ әдебиеті» де тәуелсіздік сөзімен қатар жазыла бастады. Сонысымен де әдебиетке өзіндік жаңалығын алып келді. Әдебиетке жаңа есімдер әкелді. Олар – Бауыржан Бабажанұлы, Жанат Әскербекқызы, Есей Жеңісұлы, Алмат Исаділ, Нұржан Қуантай сынды ақындар легі қосылды. Бұл аталғандар тәуелсіздіктің алғашқы онжылдығының жемісі (1991-2001). Аталмыш кезең қазақ экономикасы мен нарыққа қиыншылық әкелген, тар кезең болды. Сонысына қарамай, осы поэзия өкілдері ешқандай өзгеріс пен теперішке қарамай, қазақ әдебиетіне адалдық танытқан ақындар.

Кейінгілері тәуелсіздіктің екінші онжылдығына тән поэзия өкілдері (2001-2011). Олардың қатарында Ырысбек Дәбей, Дәулеткерей Кәпұлы, Алмас Темірбай, Бауыржан Халиолла, Қалқаман Сарин, Ақберен Елгезек, Бауыржан Қарағызұлы, Ерлан Жүніс, Бақытгүл Бабаш, Құралай Омар, Нәзира Бердалы, Танакөз Толқынқызы, Мирас Асан, Азамат Тасқара, Олжас Қасым секілді жастар легімен толықты. Олар өз жырларында тәуелсіздіктің қазақ даласына әкелген шынайы жаңалықтары мен ерекшеліктерін жырлауға тырысты. Қазақ жұртының арман еткен тәуелсіздігін өз жырларына арқау етті.

Ал, қазіргі таңда тәуелсіздіктің үшінші онжылдығының тұсауын кескен ақындар тобы да бар. Жас та болса, олардың да көтерер негізі тақырыбы – елдік, ерлік және тәуелсіздік толқыны. Яғни, тәуелсіздіктің қазақ даласы үшін қасиеті мен қадірі, арман еткен тәуелсіздіктің орны. 2011 жылдан бері әдеби аренаға танылып жүрген жас ақындар қатарында: Ботакөз Бексары, Салтанат Қожа, Шерхан Талап, Айбол Исламғалиев, Асылан Тілегенов, Батырхан Сәрсенхан, Еламан Хасен, Жандарбек Жұмағұлов, Алпамыс Файзолла, Нұргүл Қалимолдалар бар. Біздің бағзы заманнан басталған әдебиетіміздің өміршең боларын осындай жас толқындардың жыл сайынғы қаулап, өсіп келе жатқан лектерінен байқалады. Дәл мұндай өршіл жастар тұрған кезде, қазақ поэзиясы да, тәуелсіздігіміздің тұғыры да мәңгі болмақ.

Тәуелсіздік деген – еркіндік, азаттық. Оны жырлау ақын атаулының бәріне бірдей беріле бермейтін қасиет. Ащы термен келген ұлы жеңістің қадірін сезініп, түсіну үшін ақын жаны оны тарихи тамырымен бірге байланыстырады. Қазақ поэзиясында тәуелсіздік жайлы жырлардың ұлы сипатын тарихи-мифологиялық үлгіде жырлайтын ақын – Жанат Әскербекқызы. Ақынның поэзияға деген құрметі мен поэзияға тән өлшем бірліктері де ерекше. Жырлары да ешкімге ұқсамайын, өзгеше сарында. Адам жаны ұлттық ділінен қол үзбей халықтық даналықтың шыңына құлаш ұратын болса, оның үстіне ол жанның бойында дарыған ғұламалық пен сөз зергерлігінің құдіреті қосыла тоғысатын болса, алаштың дүниетанымындағы жақсылықтың бірлігі табиғатпен қосыла үн қатады. Осы нәрселер арқылы, қазақ тәуелсіздігінің мәңгіліктігін жырлайтын ақын үшін бұл – мәңгілік көрініс, мәңгілік

идея. Ақынның «Қазақтық пен азаттық» атты өлеңінде осы идеяны тарих тамырымен қоса суреттейді. Онда ақын:

*Тәуелсіздікке тәу ете келіп, тәж берді,
Қастарына ертіп ақсақал-тау мен әз-белді.
Қауырсын қалам қаз қанатынан үзіліп,
Азат Алаштың асқақ тұлғасын жазды енді.*

*Сананы жайлап, көне дәуірдің күмбірі,
Сайын далама азат рухтың тұнды үні.
Азапты тарих – азаттық алған қазақтың
Өзімен бірге мәңгі алып жүрер бір мұңы.*

*Қоңыраулы намыс қаруы болған еркін ел
Тынысыменен жерұйық болып жер түлер.
Бабалар жолы қазына болған даламда
Қазақтың қана Азаттық сәнін келтірер! [5, 224 б.], - деп жырлайды.*

Өлеңнің мазмұндық құрылысы тарихи құндылықтарға толы. Азаттықты аңсаған Алаш қайраткерлерінің, ғасырдың белдеуінен асқан – көк бөрі текті өр халықтың арманы үлкен тебіреніспен сипатталған. Қазақтықтың сәні тек қана азаттықпен келетінін тағы бір мәрте дәлелдей түседі. Ақынның бұл жыр шумақтарын оқыған сәтте алдымен, тарихтың ақтандақ беттерін ашу идеясын бірден байқаймыз. Тарихты әдебиетпен байланыстыру, қашанда өткен мен болашақты салысырумен тең. Сондықтан да, ақын тәуелсіздіктің бүгінгі қуанышынан гөрі, тәуелсіздікке жету жолын барынша мол суреттеуге тырысқан.

Ақын қиялының шеберлігі өлеңнің образдылығынан көрініс береді. Мұндағы образдылық – суреттілік, яғни сөздегі сурет. Ғалым К. Ахметовтың сөзімен жеткізсек: **«Нақты өмірлік шындықтан алынып, суреткер санасында танымдық және шығармашылық үрдістер нәтижесінде жан-жақты екішелген және бейнелі сөз арқылы қайта жасалған әсерлі де көркем өмірлік шындық»** [6, 117 б.].

Поэзияның адам жанының құпиясынан жаратылатыны белгілі және оны адам жүрегімен сезінеді. Ғұлама ғалым Аристотель айтқандай: «Басқа өнердің бәрі адамзат қолынан жасалса, поэзия құдайдың құдіретінен жаратылады» [7, 16 б.], - деген сөзінде ұлы шындық жатыр. Осы көзқарастың нақты көрсеткішін дәлелдеу мақсатында дәл қазіргі таңда бірқатар жас ақындар да осы тақырыпты өз шығармаларына арқау етуде. Расында да, тәуелсіздік, тәуелсіз ел тұғыры - ешқашан ескірмейтін, қанша жырланса да ортаймайтын ұлы тақырыптар екені анық. Осы тұста ақын Қ. Сариннің «Тәуелсіздік» атты өлеңіне тоқталып өтсек:

*Еркіндігім.
Қасиеттім.
Қастерлім.
Өзің барда өзегімде жоқ шер мұң!
Кеше сенің келбетіңді арман ғып,
Боданына бұғауландық басқа елдің.*

*Бабалардың басын тігіп бәйгеге,
Аналардың жанарына жас бердің,
Уа, еркіндік,
Қош келдің!
Уа, еркіндік!
Құның немен өлшенді?!*

*Сені көксеп
Боздақтарым өлсе өлді!*

*Сенсің менің ең гажайып өлеңім,
Ең шуақты,
Ең шырайлы,
Ең шерлі!
Әр таңыңды сүйіншілеп тұрайын -
Құдай берген ғұмырымда өлшеулі! [8, 35 б.].*

Ақын бұл өлеңі арқылы еркіндіктің ездіктен құтқарғанын, жанымен құлшына жырлайды. Тәуелсіздіктің құнын ғұмырлық бақыт түсінігінде танытады. Сондай-ақ, ақын «Қасиеттім, Қастерлім» деген жолдарында аллитерация құбылысын, «Ең шуақты, ең шырайлы, ең шерлі» деген жолдарында ассонанс құбылыстарын өте ұтымды пайдалана білген. «*Уа, Еркіндік*» тіркесі жай қайталау үлгісінде бірнеше рет қолданылған.

Ақын жаны бір емес, бүкіл қазақтың арман-ниетін, сүйенішін, махаббатын, аңсарын осы өлең жолдары арқылы жеткізеді. Қалай десек те, тәуелсіздік ұлтымыз үшін ұлы жетістік, ұлы жеңіс!

Тәуелсіздікті арман етіп, ақын жанының оны жырламауы үлкен қасіретпен тең. Жан жарасын тарих үніне қосып жырлау, шынайы ақынның ғана қолынан келері ақиқат. Осы тұста ақын Ерлан Жүністің «Менің атым - Тәуелсіздік» атты туындысы дүйім жұртшылыққа тәуелсіздіктің ащы жолын жайып салады. Онда ақын:

*...Алып қорғанның құлағанын көрдім,
Небары алты жасымда,
Алып тұлғалар жылағанын көрдім,
Бастарын сүйеп гасырға.*

*Алып таулардың шайқалғанын көрдім,
Алты жасымда соны ұқтым:
Алып сөздерді айта алғанын көрдім,
Ат төбелінде халықтың.
Алып кітаптар торыққанын көрдім,
Сол сәтте-ақ одан безінгем [9, 17 б.], -деп іштегі шерді жырмен жеткізеді.*

Шын мәнінде, тәуелсіздіктің ессіз қиындықтары тек адамдарды ғана емес, қазақ даласын да еңіретті. Табиғаттың да ол туралы өз мұны болды. Алып деп аталатын, таулар да, қорғандар да, баулар да, тіпті алып тұлғалар да еріксіз көзге жас алып, дала зарына үн қосты. Мұның барлығы тек бір ақынның ғана көргені емес. Оның артында үлкен қазақ жұртының зары жатыр десек қателеспегендігіміз болар еді. Өлеңнің соңғы шумағын әсерлі ету мақсатында ақын бірыңғай «а» дыбысынан бастап, ассонанс құбылысын пайдаланған. Сондай-ақ, жыр жолдарының соңғы буынын «көрдім» қайталау сөзі арқылы өткен өмірін сипаттап тұр. Мұның барлығы өлеңнің мағыналық құрылысын хронологиялық үлгіде танытып тұр.

Өлеңнің әуелгі шыңын ақын алашшыл ұлт зиялыларынан бастайды. Қазақ елінің азаттығы үшін күрес – сол дәуірлердің өзінде-ақ бастау алған. Кешегі Ахмет Байтұрсын-нов, Мағжан Жұмабаев, Әлихан Бөкейханұлы сынды ұлт көсемдері азаттық идеясын өмірлерінің соңына дейін ұран етті. Мұның өзі ұлт үшін болған ұлы күрес.

Тар қапаста жатқан қазақ елін қыр далаға шығарып, еңсесін көтеру барша қазақтың арманы болды. Оны шынайы сезім мен толғанысқа сидырып жырлау тек қана шынайы ақынның ғана қолынан келеді.

Поэзия – жүректің үні. Ол әрқашанда сол халықтың тұрмыс-тіршілігін, ой-арманын, мақсат-ниетін, жалпы адамзат баласының көңіл-күйін байқататын киелі өнер. Ақын поэзия құдіреті арқылы қашан да өскен ортасы мен қоғамдық тұтастық, қоғамдық қайшылықтарды жырлауға ұмтылады. Бұл элементтердің барлығы қай поэзияға болсын тән құбылыс.

Әр заман поэзиясының өзіне лайық үні және күйі болады. Мұның өзі адам баласының ілгері қарай өсіп келе жатқандығының көрінісі. Осы тұста ақын Бауыржан Қарағызұлының диалогқа құрылған мына бір өлең жолдары назар аудартады:

- Көңіл пердесін аштым ба түріп,
Көкжиек көрінді нұрлы?..
- Көгілдір аспанның астында тұрып,
Көтердім көгілдір Туды.
- Керуен жолдан мың адасыпты,
Көнерген жолдар аңсар боп...
- Көз ұшындағы қыран да асықты,
Көгілдір туға қонсам деп!
- Көңіл пердесін аштым ба түріп,
Көкжиек көрінді нұрлы?..
- Көгілдір аспанның астында тұрып,
Көтердім көгілдір Туды!
- Көркем бір бейне кетер деп үнсіз,
Көкіректе әуен үзікті...
- Көгілдір туды көтерген ... кімсіз?
- ТӘУЕЛСІЗДІКПІН! [10, 94 б.].

Өлең ырғағы мен құрылымы ерекше. Тәуелсіздікке қол жеткізген ұлтымыздың ұлы көрінісін ерекше түсінікпен жеткізе білген. Ұлттық нышанға айналған тудың бейнелілігін, онда бейнеленген қыран құс пен күн, көгілдір аспан, ұлттық ою-өрнек белгілерін қосып жырды толықтырады. Осындай азат күннің атауын – Тәуелсіздік деп көрсетуі диалогтық өлең жолдарының айшықты мәнерін айқындап тұр. Бұл да болса ақынның тәуелсіздікке қол жеткізген кездегі қуанышының бір белгісі ретінде қарастырылады.

Қорыта айтқанда, қазіргі қазақ поэзиясындағы ең құнды тақырыптық – идеялық басымдық тарихи жағынан құнды дүниелер негізінде көрініс береді. Соған сәйкес ақындар да сүбелі тақырыптарды сөз етеді. Қаламгерлер шығармаларынан азаттық пен еркіндіктің иісі, болашақтан үміт көрінісі кең орын алады.

Азаттықты, тәуелсіздікті жырлаудың эволюциясы, қадым замандардан үзілмей келе жатқан ұлы сарынның жалғастық сыры. Тәуелсіздік жырларындағы қазақ поэзиясының жаңа идеялық-көркемдік ізденістерін, тың тақырыптық-танымдық арналарын жан-жақты қарастыру да тәуелсіздік кезеңінің ұлы жетістігі деп есептеледі. Сонымен қатар, тәуелсіздік алғаннан кейінгі жаңа атаулар мен түсініктерді жыр жолдарына арқау етіп, дәріптеу де қазақ ақындарының шабытына қанат бітірді.

Жалпы тәуелсіздік тақырыбы қазақ халқы үшін етене жақын тақырыптардың бірі. Оның өміршеңдігі өте жоғары. Сондықтан тәуелсіздік жайлы толғаулар бүгінгі дәуірдің өлшемі жоқ биік қазынасы. Оны жырлау, шығармалары арқылы көпшілік қауымға таныту оңай іс емес. Себебі, оның астары терең тарихпен ұштасып жатыр. Тарих пен әдебиеттің егіз ғылым екені осы жерден аңғарылады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қирабаев С. Ұлт тәуелсіздігі және әдебиет. / С. Қирабаев - Алматы: Ғылым, 2001. - 448 б.
- 2 Келімбетов Н. Ежелгі дәуір әдебиеті. / Н. Келімбетов - Алматы: Атамұра, 2005. - 336 б.

- 3 Нысанбаев Ә. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. / Ә. Нысанбаев - Алматы: Аруна, 2010. - 762 б.
- 4 Шаханов М. Сенім патшалығы: Өлеңдер мен поэмалар жинағы. / М. Шаханов - Алматы: Жазушы, 2002. - 335 б.
- 5 Әскербекқызы Ж. Ай-тамғы. / Ж. Әскербекқызы - Астана: Профи Медиа, 2014. - 240 б.
- 6 Ахметов К. Әдебиеттануға кіріспе: оқу құралы. / К. Ахметов - Алматы: ҚАЗАқпарат, 2000. - 184 б.
- 7 Новых А. Аллатра. / А. Новых - Киев: «Украина» баспасы, 2013. - 881 б.
- 8 Сарин Қ. Арманымның бейнесі. / Қ. Сарин - Астана: «Нұр Астана» баспасы, 2011. - 169 б.
- 9 Жүніс Е. Киелі күндердің дұғасы. / Е. Жүніс - Алматы: Жазушы, 2010. - 226 б.
- 10 Қарағызұлы Б. Жүрек кітабы. / Б. Қарағызұлы - Алматы: Жазушы, 2012. - 207 б.

Сандугаш Рыскулбекова, Серикзат Дуйсенгазы

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Толғау независимости: основы и современные тенденции

Аннотация. Написанные произведения о независимости – произведения, которые наполнены пафосом. Все они основаны на идее свободы, мечты о вечной стране. Поэтому писать о независимости требует огромной ответственности и уверенности.

В статье рассматривается тематика независимости, которая является актуальной. Были изучены материалы по теории литературы, анализированы труды ученых по теме статьи. Анализируется своеобразие, цель произведений современной независимости, идеология независимости. Обсуждаются современные подходы к независимости в казахской поэзии и новизна концепции независимости. Связь и разница между стихом и толғау разделены. В связи с темой независимости поэтические композиции были подвергнуты относительному анализу и составлен итоговый отчет.

Ключевые слова: жанр, стиль, толғау, творческий контакт, взаимосвязь между жанрами, лирический отступ.

Sandugash Ryskulbekova, Serikzat Duysengazy

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Independence of Tolgau: Fundamentals and Current Trends

Abstract. Written works about independence are works that are filled with pathos. They are based on the idea of achieving freedom, on the idea of eternal country. Therefore, writing about independence requires tremendous responsibility and confidence.

The article discusses the topic of independence which is now widely considered. A large amount of theoretical literature on the themes of the article was studied and analyzed by various scientists. It is analyzed in the context of modern life, the creation of modern non-independence, ideology of indifference. Modern contexts are discussed in Kazakh poetry and new conceptions of indifference. The relation and the difference between verse and tolgau are separate.

In connection with the theme of independence, poetic compositions were subjected to relative analysis and a final report was compiled.

Keywords: genre, style, tolgau, creative contact, interrelation between genres, lyrical indent.

References

- 1 Kirabayev S. Ult tauelsizdigi zhane adebiet [Independence of the nation and literature]. (Gylym, Almaty, 2001, 448 p.). [in Kazakh]
- 2 Kelimbetov N. Ezhelgi dauir adebieti [Ancient Literature]. (Atamura, Almaty, 2005, 336 p.). [in Kazakh]
- 3 Nısanbaev A. Kazak adebieti. Ensiklopediyalyk anyktamalyk [Kazakh literature. Encyclopedic Reference]. (Aruna, Almaty, 2010, 762 p.). [in Kazakh]
- 4 Shaxanov M. Olender men poemalar zhinagy: Senim patshalygy [Collection of verses and poems: The kingdom of faith]. (Zhazushy, Almaty, 2002, 335 p.). [in Kazakh]
- 5 Askerbekkyzy Zh. Ai-tamgy [The moon]. (Profi Media, Astana, 2014, 240 p.). [in Kazakh]
- 6 Axmetov K. Adebiettanuga kirispe: oku kuraly [Introduction to literary studies: Tutorial]. (KAZakparat, Almaty, 2000, 184 p.). [in Kazakh]
- 7 Novyh A. Allatra [Allatra]. (Ukraina, Kiev, 2013, 881 p.). [in Ukrain]
- 8 Sarin Q. Armanymnyn beinesi [My dream image]. (Nur Astana, Astana, 2011, 169 p.). [in Kazakh]
- 9 Zhunis E. Kieli kunderdin dugasy [Blessings of Sacred Days]. (Zhazushy, Almaty, 2010, 226 p.). [in Kazakh]
- 10 Karagyzuly B. Zhurek kitabi [Book of Heart]. (Zhazushy, Almaty, 2012, 207 p.). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәліметтер:

Рысқұлбекова Сандұғаш - II курс магистранты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ.Сәтбаев көш. 2, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Дүйсенғазы Серікзат - филология ғылымдарының кандидаты, доцент. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ.Сәтбаев көш. 2, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Duysengazy Serikzat - Associate Professor of Philology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Ryskulbekova Sandugash - Master student of the faculty of Philology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.].)

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprttenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. А также авторам необходимо представить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерцензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статью

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 3 (128). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 160-б.
Шартты б.т. - 18,0 Таралымы - 30 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды